

מסתדרים ביחד ומסתדרים יחד בגדול

מבט על פעילות עמותת "קול הילד" להעצמה אישית,
כבוד הדדי, מניעת אלימות והטרדה מינית בקרב ילדים

מנחי העמותה כותבים על חוויותיהם בתהליך הנחייתם את
תכניות המניעה

עמותה למניעת הטרדה מינית בקרב ילדים

עמותת "קול הילד" מודה לבנק לאומי ולמשרד החינוך על תמיכתם בפעילותנו:

- בנק לאומי

- משרד החינוך, המחלקה לשוויון בין המינים

© כל הזכויות שמורות 2010

תוכן העניינים

	על העמותה
	על תכניות המניעה
4.....	מסתדרים ביחד – מבט על תופעת ההטרדה המינית בקרב ילדים קטנים ועל פעילות העמותה בקרב ילדים ובמערכת החינוך בישראל / ד"ר איילת גלעדי
	מאמרים ורשמים על עבודת המניעה בבתי הספר
9.....	יוצרים מציאות אחרת – הדרך למניעת הטרדות מיניות/ מור תמיר קידר
13	עתידי הדור הצעיר- באחריותנו/ ליטל הלר
16.....	"מסתדרים ביחד" – עבר, הווה ועתיד/ שירה ארמן
20.....	לא אונס! מגדר והטרדה מינית בקרב ילדים/הילה תודוריקה
24.....	המגדר שזור בין רחובות חיינו/ נעה עמית תרון
27.....	התרומה והתמורה הדו-כיוונית של תכניות המניעה "מסתדרים יחד בגדול" ו"מסתדרים ביחד"/ ערן ורדי
30	חלומות יוצאי אתיופיה ושוויון זכויות/מעייין רסקאי
33	מחוייית ילדות למגדר ולניפוץ מיתוסים/ הדס רוזנצווייג דולב
36.....	הכרה בערכי! מגדר למניעת אלימות: תובנותיהם של תלמידים ומורים בכיתה א' / ארי אהרונסון
38	תקשורת בינאישית עם מחנכת הכיתה: התנגדות נמרצת של מחנכת הכיתה לתכנית ודרכי התמודדות עימה/ רונית משולם
43	מכתבי המלצה ותודה
50	ציורי הילדים
54	יום שיא
57	רשמי הילדים מתכניות המניעה

מסתדרים ביחד - מבט על תופעת ההטרדה המינית בקרב ילדים ועל פעילותם של מנחי עמותת קול הילד במערכת החינוך בישראל

ד"ר איילת גלעדי

בימים אלו מציינת העמותה הנחייה של שלוש שנים פוריות במערכת החינוך, הנחיה שהחלה בעקבות קול קורא של משרד החינוך, המחלקה לשוויון בין המינים.

זוכרת אני את הרגע שבו הגעתי למשרדה של הגב' מרים שכטר, הממונה על המחלקה לשוויון בין המינים, יום גשום וחורפי ועמי קופסה גדולה ובתוכה ערכת תכנית המניעה "מסתדרים ביחד". הצגתי לפנייה את בובות בעלי החיים ואת הקשר שלהן לכבוד, ליושר, לשוויון ולמניעת אלימות מגדרית והטרדה מינית. היה זה לפני כשש שנים (בשנת 2005), כשתודעת הציבור להתרחשותה של תופעת ההטרדה המינית בקרב ילדים צעירים הייתה עדיין בחיתוליה. הגב' שכטר, ברגישותה, הבינה את הקשר הבלתי נמנע בין מגדר למניעת הטרדה המינית בקרב ילדים קטנים. בפגישה זו היא נתנה למעשה את האות לתחילתה של עבודה בלתי נלאית לשירוש של התופעה כבר למן הגילאים המוקדמים.

תופעת ההטרדה המינית בקרב ילדים, כתופעה חברתית, מתחילה כבר בגיל 4 (גלעדי, 2004). עד שנות ה-80 של המאה הקודמת ייחסו את תופעת ההטרדה המינית למבוגרים. בתחילת שנות האלפיים, כשדיברתי בארץ על התרחשותה של התופעה בקרב ילדים קטנים נתפסתי כ"חייזר" המדבר על התנהגויות שאינן קיימות. אף גורמי החינוך נטו לחשוב שההתנהגות המתוארת ממוקמת בתחום האפור שבין התנהגות נורמטיבית להתעללות מינית.

ממחקרים שבחנו את התרחשותה של תופעה זו בקרב ילדים בגיל הרך עולה שהתופעה מתבטאת ברמות שונות של שכיחות: בנים המטרידים בנות (בשכיחות הגבוהה ביותר); בנים המטרידים בנים (בשכיחות נמוכה יותר); בנות המטרידות בנות (בשכיחות נמוכה מזו הקודמת); בנות המטרידות בנים (בשכיחות הנמוכה ביותר).

ילדים, ובעיקר בנים, מתחילים להיות מודעים להשתייכותם המגדרית בגילאי 4 ומעלה ולומדים כיצד לנצלה. ההטרדה המינית מתרחשת בזמנים בלתי פורמליים, בעיקר בעת המשחק בחצר או בחדרי השירותים.

למגדר נודע תפקיד מרכזי בדרך שבה אנשים מגדירים את עולמם של ילדות, ילדים, נערות, נערים, מבוגרות ומבוגרים ומתנסים בו. בכל החברות, נוהגים באופן שונה בבנים ובבנות ומצפים מהם לדברים שונים, לכן ילדים לומדים את תפקידם החברתי בהתאם לציפיות החברה. ההשתייכות לסטריאוטיפ המינני מתחילה בגיל גן החובה ובאה לידי ביטוי בכל תחומי חייהם של הילדים הקטנים. ניתן לראות זאת במשחקיהם, בלבושם ובהתנהגותם החברתית. המדיה, הסרטים, המחשב ושימושו הרוויים במסרים מגדריים הופכים יותר ויותר לחלק מרכזי במשחקי הילדים.

מרטין (1998) טוענת שגן הילדים יש בו רק כדי לסייע ברכישת גוף ממוגדר המלווה את הילדים לאורך חייהם. גלעדי (2004) טוענת שהגמשת התנהגותם המגדרית של הילדים כבר בגיל הגן הכרחית על מנת לשחרר מסטיגמות חברתיות אלימות שיכתבו את התנהגותם וילוו אותם לאורך חייהם.

הילד המטריד המפעיל את כוחו מטרותיו הן להשפיל את הקרבן, לחזק את מעמדו ולהפיק רווח חברתי המתבטא בהתפעלות ובאהדה מצד חבריו – צבירת "הון חברתי" (גלעדי, 2004).

אחד הגורמים המרכזיים המביאים להטרדה מינית בקרב ילדים הוא החינוך להגמוניה זכרית. בקרב המבוגרים הגמוניה זו מושרשת בתכנים המאפיינים את תקשורת ההמונים, במדרג השכר, במיסוי וברוחה. תכנים אלה מחזקים דפוסים תרבותיים דומיננטיים של המחזיקים בעמדות הכוח. בקרב ילדים צעירים מושגת ההגמוניה באמצעות משחקי כוח חברתיים.

חוסר המודעות להטרדה מינית בכלל וחוסר המודעות לדרכי מניעתה בפרט מחזקים את ממדיה של תופעה זו ועלולים להוביל אפילו למקרים קשים של אונס, אונס קבוצתי והעלאת סרטונים המתעדים את התקיפה המינית לרשת האינטרנט.

מנחי העמותה המנחים את התכניות מונחים לקיים על תופעה קשה זו שיח כן, פתוח, חווייתי, מוגן ונעים, שיח מגדרי ב"גובה העיניים". שאיפתנו ששיח זה יהפוך לחלק בלתי נפרד מן השיח היום-יומי של מערכת הלימודים הבית ספרית. "מסע" זה של העלאת המודעות לתופעת ההטרדה המינית נרתמו מנחים מקצועיים מכל רחבי הארץ. בתחילה, מנחים אלה עברו את ה"מסע" באופן אישי במסגרת העמותה. רק לאחר שסיימו אותו בהצלחה והבינו את חשיבותו ואת גודל משימתם נכנסו לכיתות השונות על מנת להעבירו לילדים ולמחנכות; מסע במסגרת התכנית "מסתדרים ביחד" המותאמת לגילאים השונים.

לעיתים שואלים אותי אנשי חינוך מדוע התכניות אינן נקראות "מסתדרים ביחד למניעת אלימות". שאלה זו גרמה לי להבין שאנשי חינוך מבינים את עוצמתה של התכנית; הם מבינים שביסודה היא איננה מונעת רק הטרדה מינית אלא התנהגות אלימה בכלל.

הערכים השזורים בכל אחת מהתכניות הם כבוד, יושר, שוויון ושוויון מגדרי. בתכנית "מסתדרים ביחד" הערכים לובשים צורה של בעלי חיים. את הערך "כבוד"

מסמל הצב , את הערך "יושר" מסמל השבלול ואת השוויון מסמלת

הצפרדע . בעזרת תכונות גופו של כל אחד מבעלי החיים הללו הילדים לומדים להכיר ערכים אלה ולהכילם. הם לומדים שלכל בעל חיים יש הערך המוסף שלו – דרכים לשמירה על גופו, וערך מוסף זה מתקשר להטרדה המינית. לדוגמה, שכבוד הצב נמצא בסכנה הוא מתכנס לתוך שריונו המגן עליו והצפרדע "שוויון" מקפצת מן המים ליבשה בהתאם לסכנות שבדרך. בתחילת התכנית כבוד הצב הוא הדומיננטי, אולם בסיומה מרבית הילדים אוהבים יותר את "שוויון".

בתכנית "מסתדרים יחד בגדול", לאחר הקניית הערכים כבוד, שוויון ושוויון מגדרי והטמעתם בחיי היום יום, לומדים הילדים מהו כוח חיובי וכוח שלילי, מהו כוח פיזי ומהו כוח חברתי, מהי התנהגות של חיזור לעומת התנהגות של הטרדה מינית. הם נחשפים להטרדה מינית באינטרנט ובונים תכנית לבטיחות אישית. שיר התכנית "לאן אלך?" בסגנון הראפ ממחיש בצורה מרגשת מה עוברת ילדה או נערה שהוטרדה מינית. השלב הבא בתכנית הוא חידוד נקודת הראות המגדרית על ידי פיתוח חוש ביקורת עצמי כלפי אמצעי המדיה השונים הנוטים לערב פרסום עם סטריאוטיפים מינניים. הילדים, מתוך כבוד לעצמם ומתוך אכפתיות לסביבה (המתפתחים עם התכנית), כותבים מכתבים לחברות המפרסמות ואף מציעים להן דרכים נוספות להעלאת פרסומות ללא שימוש בוטה ומשפיל בגוף. פעילות זו, שהיא דוגמה לפעילות שיש בה עבודה עם הקהילה, פרותיה אינם מאחרים להגיע.

מנחי התכנית ומחנכי הכיתות עובדים בשיתוף פעולה למען הטמעתה של התכנית, שכן מדובר במערכת ערכים שחשוב שתיטמע בשיח התרבותי היום-יומי של התלמידים. על הטמעה זו להיעשות בצורה הדרגתית, באמצעות שיח פתוח ודמוקרטי למען תושג מטרתה של התכנית – מניעת אלימות בכלל ואלימות מינית בפרט. הנחלתם של ערכי התכנית נמשכת כשלושה חודשים; צוות המחנכים מפקח על התנהלותה של התכנית, בוחן את השינויים החלים בתלמידים ודואג להפנמתו

של החומר הנלמד. כך יכול צוות המחנכים להמשיך בהטמעתם של ערכי המגדר גם לאחר סיומה של התכנית.

לא לשווא שמה של תכנית המניעה לילדים הצעירים (מגילאי גן חובה ועד לכיתות ב') הוא **"מסתדרים ביחד"** ושמה של התכנית לילדי כיתות ה-ו הוא **"מסתדרים יחד בגדול"**. השקפתי החינוכית, הסוציולוגית, המניעתית היא שעל הילדים להיות מודעים לעצמם ולגופם כבר מגיל צעיר. אם הילדים יהיו מודעים לעובדה שגופם הוא באחריותם וזכותם להגן על עצמם, כדבריו של השופט חשין: **קטן הוא אדם, הוא בן אדם, הוא איש, גם אם איש קטן במימדיו. ואיש, גם איש קטן, זכאי בכל זכויותיו של איש גדול** (ערעור אזרחי 6106/92) – יקל עליהם להציב גבולות לעצמם ולאחרים, בעיקר בכל הנוגע לגופם. כאשר הילדים מבינים מה מותר ומה אסור, מהם גבולותיהם כאזרחים בחברה, כחברים בכיתה והיכן עובר הקו האדום שבין התנהגות נורמטיבית ומותרת להתנהגות של הטרדה מינית וכאשר מקנים להם כלים מתאימים, הם ידעו כיצד **להסתדר ביחד** – זה עם זה, ואין זה משנה אם מדובר בבן או בבת.

רק לקראת אמצעה של התכנית, הנמשכת כאמור כשלושה חודשים, נדרשים הילדים לנושא ההטרדה המינית. בשלב הזה הילדים הקטנים כבר מסוגלים להכיל את "חבריהם הטובים" – כבוד, יושר, שוויון זכויות ושוויון מגדרי. הם עברו סימולציות המדמות אירועים מחיי היום-יום; הם קראו, שיחקו משחקים ויישמו את ערכי הכבוד, היושר והשוויון. עתה האווירה בטוחה; הם חשים מוגנים; הם יודעים מהו סוד טוב ומהו סוד רע, מהי חובת דיווח לעומת הלשנה – ועתה ניתן לדבר עמם על הביטויים להטרדה מינית ועל בניית תכנית לבטיחות אישית.

הדברים הבאים יש בהם כדי להמחיש את הנאמר לעיל. באחד הדוחות השוטפים שהגיש לעמותה אחד ממנחיה של התכנית "מסתדרים ביחד" הוא כותב כך:

הקבוצה הייתה מאוד פעילה ומשתתפת. ניכרת הבנה עמוקה יותר של המושג הטרדה מינית בעקבות הדיון שעשינו, החזרה על המושג וגם בשל השאלות שהועלו בסיפור של שירה וגיא. התלמידים גילו עניין מיוחד בסיפור על גיא ושירה. בנוסף על כך, פתחנו את השיעור בתלונות ובדיווחים של ילדים שלא הסתדרו ביחד וניסינו לפתור מקרים אלה באמצעות כבוד, יושר ושוויון מגדרי תוך דגש על חובת הדיווח.

כיום יש למעלה מ-30 בתי ספר המצפים לתכניות אלה. כולי תקווה שלקראת שנת הלימודים הבאה תקציב העמותה יגדל די הצורך למען נוכל להגיע לקשת רחבה יותר של ילדים ומחנכים.

העשייה המגדרית באמצעות תכניות מניעה אלה מביאה עמה משב רוח רענן לילדים ולמבוגרים כאחד. עשייה זו יש בה נקודת הסתכלות חדשה, שונה, דמוקרטית, שוויונית, מ"גובה העיניים", נקודת הסתכלות המדברת לכולם כאחד.

על מנת שניתן יהיה להתרשם מעבודת השטח, מנחי העמותה משתפים אתכם הקוראים בחלק קטן ומרגש משליחותם, מחווייתם היום-יומית הלוקחת כל אחת ואחד מהם למקום אחר.

תודה לכל הנוטלים חלק בפעילות העמותה, לקרנות, לתורמים, למתנדבים ותודה מיוחדת למנחי העמותה, שגרירה של התכנית, על מסירותם ועל אמונתם בעבודתם; ותודה אחרונה וחביבה ליעל לוי רכזת תכניות המניעה.

תודה למנהלי בתי הספר אשר כתבו מילות תודה, ותודה מיוחדת לילדים הנפלאים ששיתפו פעולה, שהפכו אותנו לחלק מחייהם, שסייעו לנו לסייע להם, שציירו וכתבו לנו מכתבי תודה.

ד"ר איילת גלעד

סוציולוגית חינוכית יישומית, יועצת למניעת הטרדות מיניות בקרב ילדים, מפתחת תכניות המניעה ומנכ"לית עמותת "קול הילד" – עמותה למניעת הטרדה מינית בקרב ילדים

יוצרים מציאות אחרת - הדרך למניעת הטרדות מיניות

מור תמיר קדר

לא פעם אנו שואלים בגן, בבית הספר, אצל מכרים וקרובים את השאלה הפשוטה והתמימה – "נו, איך הילדים? מסתדרים ביחד?" התשובה לרוב גם היא פשוטה "בטח, הם מאוד נהנים", ואנחנו כהורים רגועים ושמחים, איננו תוהים לרגע שמה שמתחולל שם בין דלתות סגורות של חדרי ילדים, בחדרי השירותים בבית הספר, בארגז החול בגן הילדים יכול להיות הטרדה מינית שהשתיקה אינה יפה לה.

אפשר שהמונח הטרדה מינית נשמע "גדול מדי" עבור ילד שכל חטאו היה שהעיר איזו הערה מביכה בנוגע לגופה של ילדה; או עבור ילד סקרן שאך ורק הביט בשירותים באיברו של חברו; או עבור ילדה שכל רצונה היה לנשק חבר לכיתה שמצא חן בעיניה. כל אלה ודוגמאות רבות נוספות הן הבסיס לחוסר הבנתם של ילדים ש"הגוף שלי הוא ברשותי" ולא ברשותו של אף אחד אחר.

חוסר הבנה זה מוביל להשפלה, להעלבה ולפגיעה מתמדת של ילדים זה בזה, ללא כוונה או ללא הבנה של תוצאות מעשיהם. ההבנה ש"גופי הוא ברשותי" משלבת שלושה ערכים גם יחד: *הכבוד* שאנו רוחשים לגופינו ולגופו של האחר; *שוויון* – כפי שאנו מצפים שיתייחסו אלינו, כך מצופה מאתנו להתייחס לכל בני האדם; *יושר* – היכולת שלנו לפעול בצורה ראויה ונכונה.

בתקופה האחרונה הולכים ומתגברים מקרי האונס וההטרדה המינית בין ילדים – ממגע פיזי ועד לשיחוח (ציט) באינטרנט. בעולם שבו אנו רודפים אחרי הזמן, מתקשים להדביק את קצב ההתפתחות האנושית, נשכחים לצד גדילתו המואצת של הדור הצעיר, עלינו לעצור לרגע ולהבין שהכוח והכלים ליצור עבור ילדינו מציאות אחרת, בריאה וטובה יותר הם ברשותנו.

כאנשים משמעותיים בחייהם של הילדים, כאלו המשרישים בהם ערכים, דרכי נועם ומהווים חלק בלתי נפרד מחינוכם, בין אם למשך שנים ובין אם למספר שעות בלבד, עלינו להפוך כל רגע עמם למשמעותי. כלומר, עלינו לקבל על עצמנו אחריות לכונן בהם מחשבה חיובית והתנהגות נאותה, על מנת שיכבדו אחרים כשם שהם מכבדים את עצמם ולהפך.

"מסתדרים ביחד" אינה חלק מהשאלה התמימה שהוצגה בראשית הדברים, כי אם אחת מתכניות הדגל של עמותת "קול הילד" – תכנית ששמה לה למטרה לדאוג לרווחתם ולזכויותיהם של ילדים באמצעות הדגשת חשיבותם של המושגים כבוד, יושר ושוויון ופיתוח דרכים שיסייעו להפנמתם. מושגים אלו הם אבני יסוד בפיתוח השיח על גופנו ועל זכויותינו עליו ומנגד – על זכויותיו של האחר על גופו.

תכניות אלה יוצרות מציאות אחרת: הילד מקשיב, לומד ומפנים את עקרונותיה של התכנית והמורים רואים בה חלק בלתי נפרד משגרת הלימודים.

הילדים לומדים בדרך חווייתית המשלבת בתוכה שיח עמוק ופעילויות שונות כיצד לנהוג כלפי עצמנו וכלפי הסובבים אותנו בכבוד ושוויון. לאחר הבנה בסיסית של מושגים אלו אנו גולשים אל השיח החשוב יותר – מהי הטרדה מינית, כיצד נמנעים ממנה, מה עלינו לעשות במקרה שהוטרדנו מינית, מה עלינו לעשות במקרה שידוע לנו על הטרדה של מישהו אחר, כיצד נזהה ילד/ה שעברו הטרדה מינית וכדומה. שיח חשוב אחר עוסק בהבחנה בין "סוד רע" ל"סוד טוב". שיח אחר, חשוב ביותר בעידן האינטרנט, שאינו פוסח לא על מבוגר ולא על ילד, עוסק בדרכים לגלישה בטוחה באינטרנט.

הסיפורים שעולים ממפגש למפגש, התחושות והפחדים שנחשפים בשיעורים, חוסר הידע והפער בין מציאות רצויה למציאות קיימת רק מחזקים יותר ויותר את הצורך לדבר על נושאים אלה. מושגי היסוד של התכנית קשורים קשר הדוק לשיח המגדרי. כבר בתחילתה של התכנית ניתן לראות הבדלים מגדריים בחשיבתם של הילדים. בנים החושבים שדעתם טובה או חשובה יותר מדעתן של הבנות; בנות המשתתקות אל מול קוליותם של הבנים; בנים המשתמשים בכוחם הפיזי על מנת להרתיע את הבנות מלפעול; או בנות המתקשות ליישם את המחשבה – "גם אני יכולה לעשות מה שאני רוצה". יחד, אנו בוחנים כיצד הבדלים אלו עלולים להתעצם לכדי הטרדה מינית או לאפשר את המחשבה (המאפיינת בנים בעיקר) שהיא אפשרית.

השיעורים מפתחים, הן בקרב הילדים והן בקרב צוות המורים, מודעות הולכת ומתעצמת לנושאים אלה. החשיפה האינטנסיבית למושגי המגדר ולנושא הטרדה המינית והקישור החוזר ונשנה בין מושגים אלה למושגים "כבוד" ו"שוויון" מפתחים את החשיבה בנוגע לקשרים בין מושגים אלה ומסייעים להפנמתם. אצל רבים מן התלמידים חל שינוי מהותי בחשיבתם כלפי המין האחר ובדרך התנהגותם

הפיזית, המילולית והחברתית כלפיו. הם לומדים לראות את המציאות בעיניים אחרות.

התכנית מגוונת מאוד. היא כוללת: סיפורים, משחקים, שימוש בכלי התקשורת השונים (עיתונים, טלוויזיה ואינטרנט), שירים, דפי פעילות ועוד. הדרך החווייתית והמוחשית שבה לומדים הילדים מעוררת אותם לדיון מעמיק ופתוח בנושאי של התכנית: מגדר, הטרדה מינית, סטריאוטיפים מיניים, רגשות ועוד. הילדים בונים לעצמם תכנית חדשה כיצד להסתדר יחד טוב יותר, כיצד לדאוג לביטחונם האישי וכיצד להתמודד עם עימות או עם משבר.

אחת מתובנותיה החשובות של התכנית היא שהטרדה מינית לעולם אינה אשמתו של המוטרד/ת אלא אשמתו של המטריד/ה. תובנה זו חשובה ביותר על מנת לנטוע בילד תחושה של ביטחון ולנטוע בלבו את הידיעה שבכל עת יש לו למי לפנות, יש מי שידאג לו ויעזור לו בכל צרה שהיא. הבנות אלה מקלות את הבהרת החשיבות בגילוי של "סוד רע" ומדרבנות את הילד לפנות בעת הצורך להורים, למורה, ליועצת או לכל אדם משמעותי בחייו.

"מסתדרים ביחד" יוצרת, הן בקרב הילדים והן בקרב המבוגרים, מציאות אחרת, לא בחשיבה בלבד אלא גם במעשה, לא בזמן השיעור בלבד אלא בכל רגע ורגע בחייהם. הגיע הזמן שלא נעצום עיניים למול המציאות המכוערת העומדת מולנו, שלא נסתפק בכתבה במהדורת החדשות או בשיח קטן בשיעור חינוך. ההכוונה הנכונה, הלמידה על זכותנו לשמור על גופנו, ההבנה שעלינו לכבד את האחר הם צו השעה – **אומרים לא להטרדה מינית!**

התמימות אינה מנת חלקם של ילדינו! אם איננו רואים שיש צורך מהותי בשינוי, הרי התמימות היא מנת חלקנו. עלינו להתחיל להנחיל לילדינו חיים של ביטחון; עלינו ללמדם להיזהר לא ממבוגרים בלבד אלא אף מילדים אחרים, ילדים כמותם.

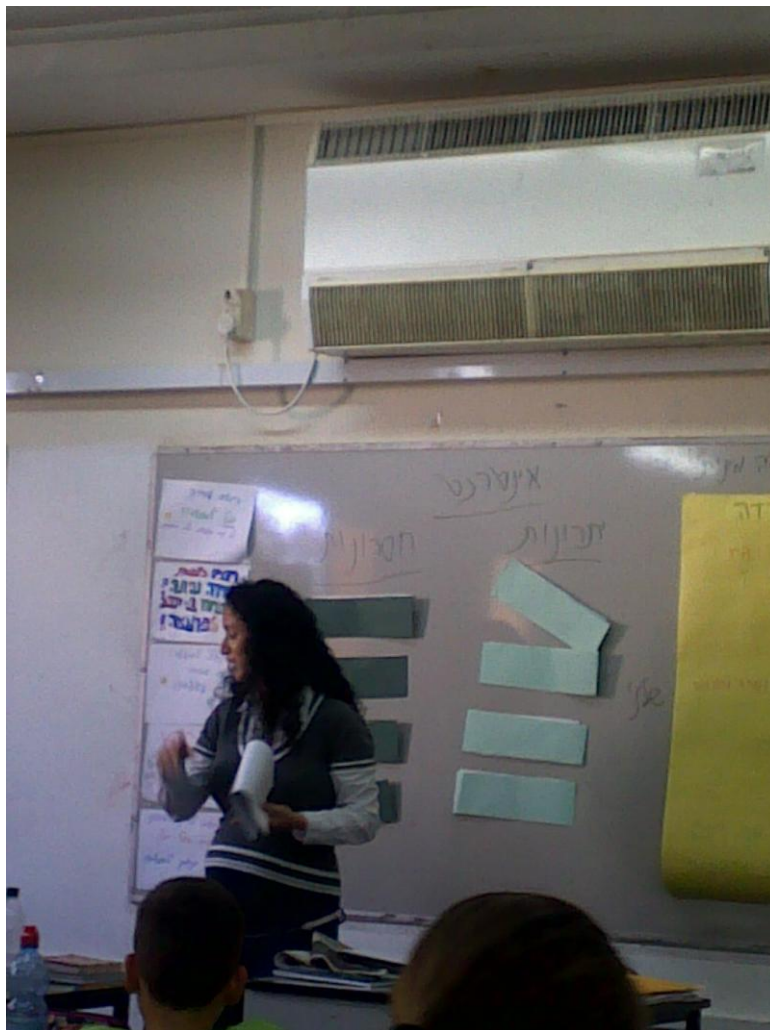
על מנת לעשות זאת בדרך כנה, פתוחה, חווייתית ונעימה עלינו להפוך שיח זה לחלק בלתי נפרד ממערכת הלימודים הבית ספרית. בדרך זו צוות בית הספר יכול לראות את השינויים בהתנהגויותיהם של הילדים, לפקח עליהם, לדאוג להפנמתו של החומר הנלמד ולהוות ממשיך דרך לעמותת "קול הילד". נוסף לכך, הילדים עצמם לומדים זה מזה: הם יכולים לנהל תצפיות מבוקרות על חבריהם לכיתה או לשכבה

ולבחון היכן עולים מקרים הממחישים את הנושאים שעלו בכיתה וליזום שיח בנושא בניסיון למגרם.

"מסתדרים ביחד" הפכה חלק מהותי בחיי. חלק המלווה אותי לכל מקום. עקרונותיה חייבים להיות מושרשים אצל כל ילד ואצל כל המשפיעים על חייהם של הילדים - הורים ומורים. לפיכך אני קוראת לכל ארגון פורמאלי ובלתי פורמאלי להפוך את התכנית לחלק בלתי נפרד מפעילותו.

מור תמיר קדר

מדעי ההתנהגות ומנהל עסקים (B.A.)
יועצת, מאמנת ומגשרת במשפחה

עתיד הדור הצעיר - באחריותנו!

ליטל היר

כל חיי, עוד בבית הספר היסודי, שמעתי דיונים בנוגע לנושאים שחשוב ללמד בבית הספר. בתחילת דרכי בבית הספר הייתי עדת שמיעה לדיונים אלה, אך עם התבגרותי הפכתי לשותפה להם. פרט לנושאים הכלליים הנלמדים בבית הספר חשוב ללמד גם נושאים אחרים המהווים מעין ערך מוסף, כגון לימוד על ערכים בסיסיים, על מודעות עצמית, על תקשורת בין אישית וכיוצא בזה. כאשר סיימתי את התואר הראשון שלי בחינוך ובסוציולוגיה, הדיון בנוגע לנושאים אלה הפך לבולט אף יותר בחיי.

כאשר נפלה בחלקי הזכות להנחות את התכניות "מסתדרים ביחד" ו"מסתדרים ביחד בגדול", לא הייתי מודעת דיי לחשיבותן של תכניות אלה. כמובן, הנושאים שבהם דנות תכניות אלה נראו לי חשובים מאין כמותם, אך תהיתי ביני לבין עצמי, כיצד נושא כדוגמת הטרדה מינית יובן על ידי ילדים כה צעירים.

נראה שגם במקרה זה חוק מרפי פעל את פעולתו: ברגע שהתחלתי להנחות את התכניות נחשפתי למקרים רבים של הטרדות מיניות בגילאים צעירים מאוד ונדהמתי. גם אני, כרבים אחרים, לא חשבתי שיש להעלות את נושא הטרדה המינית למודעותם של הילדים בגיל כה צעיר. לפתע הבנתי כי כרגע קיבלתי לידי תפקיד חשוב ביותר, כיוון שאם אצליח להטמיע בילדים את חשיבותו נושא הטרדה המינית ואת חשיבותה של השמירה על גופם, ערכים אלה ילוו אותם כל חייהם.

כאשר התחלתי להנחות, לפני כשנה וחצי, רציתי להנחות רק את הילדים הצעירים ביותר – כיתות א' ו-ב'. הרגשתי כי אני מתחברת אליהם יותר ומרגישה נוחות רבה יותר לעמוד מולם. אכן, העבודה עם הקטנים האלה, התמימים כל כך והאוצרים בתוכם משהו כה קסום, הייתה מיוחדת מאוד. הם עזרו לי להתחבר לתכנית ואני עזרתי להם להבין כמה חשוב להתנהג בכבוד ובשוויון זה לזה, כיצד הם יכולים לשמור על גופם ומהם זכויותיהם. והם, בעזרת הבובות, ההפעלות והסיפורים המקסימים המלווים את התכנית, הבינו, הפנימו, השתתפו ולמדו.

השנה, כאשר התחלתי להנחות גם את הגדולים – כיתות ה' ו-ו', הבנתי פתאום שהעבודה עמם משמעותית יותר. העבודה עמם היא מדהימה! נחשפתי לדיונים עמוקים יותר, להבנה עמוקה יותר ולתכנית שונה לחלוטין ברמתה.

אמנם נתקלתי בקשיים שונים במהלך הנחייתי, אך אינני רואה צורך לפרטם כאן. עם זאת אוסיף, כי גיליתי שמחנכות אשר מבינות את חשיבותה של התכנית ומשתתפות בתהליך באופן פעיל מובילות את התכנית למקומות עמוקים ומשמעותיים יותר והתהליך שהן עוברות יחד עם התלמידים הופך אף הוא למשמעותי ולעמוק יותר.

כאמור, לפני כשנה וחצי התחלתי להנחות את התכנית, באותה עת נרשמתי ללימודי תואר שני בייעוץ חינוכי. כששמעה על כך ד"ר איילת גלעדי היא ביקשה ממני להנחות את התכנית כשאני חובשת בעיקר את הכובע הסוציולוגי ופחות את הכובע הייעוצי. כיוון שבאותה עת לימודי הייעוץ קסמו לא הייתי מרוצה מן הבשורה.

כאשר התחלתי לדון עם הילדים, בשתי התכניות, בנושא המגדר, נהינתי מאוד והבנתי עד כמה חשוב להעלות למודעות נושא זה דווקא בגילאים אלה. בגילאים אלה הילדים חשופים להבדלים מגדריים רבים, אולם הם אינם מבינים את משמעותם של הבדלים אלה ואת מקומם המרכזי בחייהם. הדברים באים לידי ביטוי בעיקר בתכנית המיועדת לילדים הגדולים יותר – "מסתדרים ביחד בגדול": כאשר אנו מגיעים לשיעורים הדנים במגדר ובסטריאוטיפים מיניים, הדיונים בכיתה הופכים לסוערים יותר ונראה כי הנושא חשוב להם ומעסיק אותם והם מודעים להשפעתו עליהם. כאשר מגיע השלב שבו הם זוכים לקבל על עצמם אחריות ולשלוח מכתבים כדי לשנות תכנים פרסומיים פוגעניים מבחינה מגדרית, הם נלהבים תמיד ומתייחסים לכך ברצינות רבה.

אף על פי שחברתנו צועדת לקראת שוויון בין המינים, נראה כי איננו מודעים לתכנים הלא שוויוניים שאנו מעבירים לדור הצעיר המשפיעים על התנהגותם ועל חשיבתם. הבנתם של הילדים כי גם להם יש כוח ליצור חברה שוויונית יותר משמעותית מאוד לדעתי וחשובה מאין כמוה.

היום, כאשר אני נמצאת לקראת סיומו של התואר השני, אין לי ספק כי לימודי תורמים לאופן הנחייתי בתכנית. כאשר אני עוצרת להביט מהצד, בעיניים של יועצת לעתיד, אני מבינה שהתכניות הללו, "מסתדרים ביחד" ו"מסתדרים ביחד בגדול" יכולות ליצור שינוי משמעותי בחשיבתם של הילדים ובהתנהגותם ובכך ליצור שינוי

משמעותי בבתי הספר ככלל. אני מחכה בקוצר רוח לכניסתה של התכנית השלישית "מסתדרים 10" לתכנית הלימודים; כך כל תלמידי בית הספר יהיו שותפים לתכנים חשובים אלה. בנוסף ובעיקר כיועצת לעתיד, אני מקווה כי תכניות אלה יהפכו להיות תכניות חובה בכל בתי הספר במדינתנו הקטנה.

ליטל הדר

יועצת חינוכית לעתיד
תואר ראשון בחינוך ובסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה
לקראת סיום תואר שני ביעוץ חינוכי (התמחות בגיל הרך), אוניברסיטת תל אביב

10.1.10

לליטל

!א88

הנתי נאוד נהשעוים להעבית לני
לינדת אותני איק להנע נהטרידה ניני
איונדת אותני אס סלניוים

תודה לך:
שרה-ה2

”מסתדרים ביחד” - עבר, הווה ועתיד

שירה ארמן

אני מנחה את התכנית ”מסתדרים ביחד” לילדי כיתות א' ו-ב' במסגרת עמותת ”קול הילד” זו השנה השלישית. כאשר נפגשתי לראשונה עם ד”ר איילת גלעדי ושמעתי על פעילותה של העמותה ועל התכנית – מטרותיה, יעדיה ותכניה התרגשתי מאוד. שתי סיבות גרמו לי להתרגשות זו:

הראשונה – ההבנה עד כמה תכנית זו חשובה לילדים בראשית דרכם במערכת הבית הספרית. הבנתי שתכנית זו עשויה לסייע לילדים אלה להבין את זכויותיהם ולהעניק להם כלים להתמודד עם תופעות ועם לחצים חברתיים, חלקם מגדריים.

השנייה: ערכיה של התכנית – כבוד, יושר ושוויון. ערכים אלה קרובים ללבי; כל חי התאמצתי להתנהל לפיהם, אך מעולם לא הגדרתי אותם בצורה פשוטה כל כך וניתנת ליישום.

כבר בתחילת דרכי כמנחה בתכנית הבחנתי בהשפעותיה השונות של התכנית על הילדים ובהשפעתם של הילדים עליה. התכנית מצאה דרכה ללבם של ילדים שונים ודומים כאחד: ילדים רגישים, ילדים שבטוחים בעצמם, ילדים פגועים או מפוחדים וילדים בעלי יכולת התבטאות מצוינת או חלשה. ילדים שבתחילה הפגינו התנגדות לתכנית שהתבטאה באלימות מילולית ופיזית ובציניות עם חלוף המפגשים הפכו למעריציה הגדולים ביותר. בסיומה הם אף ציירו באופן עצמאי ציורים נהדרים ואוהבים של שלושת הערכים, המיוצגים ע”י בובות של חיות (ראו התמונה המצורפת בסוף).

האופן שבו הילדים מחבקים את התכנית מעורר השראה, מחמם את הלב ומעורר רצון להמשיך להטמיע מסרים חשובים אלה. במהלך המפגשים וגם לאחריהם הייתי עדה לרצונם של הילדים לשתף בצורה אינסופית בעולמם ובחוויותיהם. הם צמאים ללמוד כיצד הם יכולים להפוך לילדים ערכיים יותר ומהם הגבולות המקובלים שבמסגרתם הם יכולים לפעול. משחק שיצרה אחת הילדות חיזק אצלי תחושה זו: היא קיפלה פתקים שעליהם היו כתובים ערכי התכנית ומילות נימוס נוספות. המשתתפים נתבקשו לשלוף פתק ולספר סיפור אישי שקשור למילה שבפתק. בסיומו של כל מפגש, כל הילדים רצו להשתתף במשחק לספר סיפור אישי ולהפגין למול כיתתם את הידע שרכשו.

כבר למן המפגש הראשון עם כל כיתה נוצרת שפה משותפת באמצעות שיחה פתוחה על רגשות, על ערכים ועל משמעותם. ערכים אלו מוקנים לאורך כל המפגשים, מיושמים באמצעותם של סיפורים ומשפיעים על המתרחש בכל רגע ורגע בכיתה. באחת מכיתות ב' שלימדתי בהן למדו ילדים הסובלים מקשיי למידה וילדים שהשתייכו לחינוך המיוחד. בתחילה התקשיתי ליצור רציפות בכל הנוגע לערכיה של התכנית, אולם לאחר מספר מפגשים הילדים אימצו את החיות בצורה שלמה כל כך, עד שלא ניתן היה להתחיל במפגש מבלי שיקראו להן להשתתף בו. הבנתם של ערכים אלה והשימוש בהם באו לידי ביטוי גם בשיעורים אחרים, והשפה המשותפת החדשה הנחתה את התייחסותם של הילדים זה לזה גם בפעילויות אחרות במסגרת בית הספר. הילדים אהבו בעיקר את שוויון הצפרדע, כנראה משום שבשונה מילדים אחרים הם חווים חוסר שוויון רב יותר.

הבנתן של זכויותיהם היומיומיות בכלל וזכויותיהם המגדריות בפרט וציודם בכלים להתמודדות במקרים שבהם זכויותיהם אינן מכובדות מעצימה את הילדים ומאפשרת להם מסגרת פעולה רחבה יותר. לימוד על "מגדל האלימות", שמדגים בנייה של מגדל אלימות שלילי בכל פעם שהילדים מגיבים באלימות על אלימות המופנית כלפיהם, ממחיש לילדים באופן מוחשי את הצורך בפתרון הולם יותר לפגיעה בהם. לכך יש להוסיף אף את התכנית לבטיחות אישית המפרטת לילדים בצורה פשוטה וברורה, שלב אחר שלב, את שעליהם לעשות כאשר הם נתקלים ביחס אליים מכל סוג שהוא.

"תיבת התקשורת" שבה מתאפשר לילדים לספר על מקרים אישיים באמצעות פתקים היא אמצעי חשוב המאפשר לילדים להתבטא בפרטיות על חוויות מהעבר ומההווה ולקבל התייחסות בהתאם למסופר. במקרה אחד, התגלתה התנהגות בעלת אופי מיני שהופנתה כלפי אחת הילדות בכיתה. הילדה וילדים אחרים שידעו על מקרה זה לא סיפרו את שהתרחש. רק לאחר הוצאת הפתק הנושא עלה וטופל בדיסקרטיות מול הילדים הרלוונטיים ובאופן עקיף מול הכיתה. מקרה חמור פחות היה מקרה שבו אחת הילדות הרגישה רע עם חרם שעשתה בגן נגד אחד מילדי כיתה. העלאתו של רגש זה התאפשרה בעקבות שיחה שנסבה על רגשות ועל פיתוח המודעות לרגשותיהם של הסובבים אותנו.

הערך הראשון המוקנה בתכנית הוא ערך הכבוד. הגדרתו של ערך זה היא פשוטה: "להתייחס לכולם באכפתיות", לכן קל לתלמידים להבינו. הילדים מתחברים לערך זה באמצעות דוגמה אישית חמה של המנחים וכמובן באמצעות שיחה ישירה על

רגשותיהם. לאחריו מוקנה הערך "יושר" ולבסוף מוקנה הערך "שוויון". בובת הצפרדע, "שוויון", עוזרת לילדים להבין את משמעותם של שוויון ושל שוויון מגדרי. באמצעות שיחה על המקצועות שהילדים רוצים לעסוק בהם לכשיגדלו הם מגיעים למסקנה שבנים ובנות יכולים להירשם לכל חוג שהם מעוניינים בו ולעסוק בכל מקצוע שהם חפצים בו. אנו מדברים על כל מקצוע בהתאם לסטריאוטיפ המגדרי שלו ולעתים הבנתה של תפיסה זו אורכת זמן. לעתים, יש שכבר בתחילת הדיון הילדים טוענים שלכל אדם יש זכות לבחור באיזה חוג ילמד ובאיזה מקצוע יעסוק ללא קשר למינו. במהלך הנחייתה של התכנית הועלתה באחד מבתי הספר הצגה שבה הבנות גילמו תפקיד של בלרינות והילדים – חיילים. בעקבות ההצגה התנהל בכיתה דיון מגדרי ארוך שנסב על השאלה האם בני שני המינים יכולים לגלם את שני התפקידים. חשתי שבשל המסר ההפוך שהגיע מהנהלת בית הספר התקשיתי להחדיר תפיסה זו. עניין זה מביא אותי לספר על חלומי בנוגע לעתידה של התכנית.

יש לי חלום, שעליו אני חושבת בכל עת שאני מסיימת להדריך את הילדים. אני מדמיינת את לוחות בית הספר מקושטים במסרים החברתיים החשובים של התכנית המביאים להעצמה, לכבוד הדדי, לתחושת ביטחון, לשוויון מגדרי ולירידה באלימות. בחלומי, מסרים אלה חיים בהווייתו של בית הספר ומורגשים באנרגיה המפעילה אותו. צוות המורים וההנהלה מדברים בשפתה של התכנית והתייחסותם לילדים והדוגמה האישית שהם מפגינים ניכרים. בפועל, הטמעתה של התכנית וערכיה ניכרים באופן הבולט ביותר בכיתות שבהן שיתוף הפעולה של המורות נכונותן להשתמש במושגיה הוא הגדול ביותר. מורות אלו מפנות פינה בקירות הכיתה לדפי העבודה ולערכי התכנית ומעודדות שיחה ודיון על התכנים הנלמדים.

חלום זה אפשר שיתממש אם מערכת החינוך כולה תתגייס לטובתם של הערכים החשובים ביותר: כבוד, יושר ושוויון ותהפוך תכנית זו לתכנית קבועה הנלמדת במהלך כל השנה. אני מאמינה שבדרך זו ניתן להגיע להישגים חברתיים ולימודיים יוצאי דופן.

בהצלחה לכולנו,

שירה ארמן
פסיכולוגיה (B.A.)

ציור של כבוד (צב), יושר (שבלול) ושוויון (צפרדע) שקיבלתי במתנה מאחד הילדים בסיומה של התכנית.